

Budapest, 1968. január 22.

Tisztelt Aczél Elvtárs !

Igen nagy érdeklődéssel olvastam el a beszédvázlatot. Nagyon sok kérdés van benne felvetve, amelyeknek bármilyen szerény méretű megoldása komoly lépést jelentene kulturális életünkben. Az természetesen nem fogja meglepni, hogy bizonyos értékelésekkel, amelyekből Ön kiindul, én a magam részéről nem tudok egyetérteni. Viszont a jelenlegi politikai helyzetet mérlegelve tisztában vagyok azzal is, hogy sok kérdésben Önnek politikailag nem lehet tovább mennie, mint ahogy ment. Így természetesen megjegyzéseimet arra redukálom, ami a mai politikai körülmények között kimondható. Az elvi különbség köztem és a mai hivatalos politika között főleg abban van, hogy nem ismerem el a marxizmus fejlődésének azt a folytonosságát, amelyből a jelenlegi kulturpolitikánk kiindulni szokott. Ez csak az elején szegezem le mint álláspontomat, a későbbiekben igyekezni fogok olyan javaslatokkal fellépni, amelyeket ma is keresztülvihetőknek, vagy legalábbis beindíthatóknak tartok.

Teljesen egyetértek azzal, hogy nekünk nem feladatunk más pártok politikai és taktikai kérdéseibe beleszólni. De nem szabad elfelejteni, hogy a taktikailag igen differenciált napi kérdések mögött nagy elméleti kérdések lappanganak, sőt nem is lappanganak, hanem a nyilvánosság előtt állanak. És ezekhez a kérdésekhez hozzászólni minden kommunistának kötelessége. Ez már eddig is megtörtént magyar részről. Ha Tőkei Ferenc összeállította és rendezte Marx és Engels nézeteit a keleti termelési rendről, úgy ez nem beavatkozás a keleti népek taktikai problémáiba, hanem nagy nemzetközi kérdés. Nem véletlen, hogy Tőkei könyvének már komoly visszhangja van Franciaországban is, az Egyesült Államokban is. Ugyanigy nem a nyugati pártok "belügye" a modern kapitalizmus gazdasági törvényszerűségeinek marxista feltárása. Ez kötelessége minden ország teoretikusainak és szerintem komoly érdeme Jánossy Ferencnek, hogy az un. helyreállítási periódus marxista törvényeit felfedte és ezzel az un. "gazdasági csodát", mint üres ideológiát leleplezte. Véleményem szerint a magyar marxistákat az ilyen munkától nem visszatartani kell, ellenkezőleg, helyes ha az ilyen törekvéseket pártvonalról is támogatjuk.

Nagyon helyesnek tartom, hogy a politika és ideológia összefüggésében a stratégiai kérdésekben való egységet állítja a homloktérbe. Én csak azzal egészíteném ki ezeket a különben helyes gondolatokat, hogy mind az irodalomnak, mind a társadalomtudománynak szakadatlanul kellene foglalkoznia azokkal a mindennapi élet, az erkölcsi magatartás stb. nem közvetlenül politikai jellegű kérdéseivel, amelyek éppen ezekből a társadalmi fordulatokból nőttek ki és amelyek, ha sok közvetítésen keresztül is, komolyan befolyásolják a mindennapi élet emberének politikai és gazdasági magatartását is.

Teljesen egyetértek azzal, hogy a marxizmusnak hegemoniájáért harcoljunk és azt ne tévesszük össze sem a marxizmus monopolhelyzetével, sem a marxista terminológiához való opportunistá alkalmazkodással. De éppen itt gyakorlatilag fölmerül az az

ellentét, amely köztünk a marxizmus fejlődését illetőleg fennáll. Én teljes mértékben osztom az Ön álláspontját a marxizmus hegemoniáját illetőleg. De ezt a hegemoniát ideológiailag ki kell harcolni, s ez csak úgy lehetséges, ha a marxisták módszertani és tudományos fölényben vannak a nem marxisták fölött. Most már képzeljen el egy igen derék egyetemi hallgatót, aki végighallgatta, végigjegyzetelte Sándor Pál összes előadásait, betéve tudja ezt az egész anyagot. Ha ez most szembenáll valakivel, aki csak felületesen tájékozódott valamely nyugati szellemi áramlatban, mulhatatlanul alul fog maradni a vitában. A marxizmus hegemoniája tehát egy kitűnő dolog, de az egyetemi oktatás világnézeti részének gyökeres reformja nélkül gyakorlatilag keresztülvihetetlen. Egy ilyen reform természetesen személyi változásokkal is jár. És itt nagyon határozottan szeretném hangsúlyozni, hogy egyáltalában nem gondolok bármely irányzat privilegizált helyzetére, egyedül csak arra, hogy tudományosan igazán képzett marxisták kezébe kerüljön a fiatalság oktatása.

A cenzura és a kiadók kérdésében szintén egyetértek Önnel és álláspontját haladónak és hasznosnak tartom. Csupán arra kell vigyázni, hogy ez az elv ne váljon formalizmussá. Vagyis ne az legyen a gyakorlat, hogy a kiadók az átlagkérdéseket a maguk felelősségére intézik el, azonban mihelyt valamely kérdés "rázós", azonnal a felsőbb hatóságnál keresnek szellemi menedéket. Egy ilyen fejlődésnek a párt részéről elejét kell venni. Ehhez megint, szerintem, az tartozik, hogy szakítsunk azzal a még mindig uralkodó sztálini felfogással, mintha egyes irodalmi művek, amelyek esetleg helytelen nézeteket képviselnek, közvetlen veszedelemet jelentenének népköztársaságunk részére. Ez a legenda igen régi keletű. Még neves polgári történetírók is beszéltek arról, mintha a "Figaro házassága" ének praktikus politikai szerepe lett volna a francia abszolutizmus bukásában. Az a sok ostobaság, amelyet orosz barátaink e kérdés-komplexumban szakadatlanul elkövettek és amellyel maguk ásták alá saját nemzetközi tekintélyüket, innen ered. Azt hiszem, lehetséges volna minden polémia nélkül ez ellen a felfogás ellen pártvonalról állást foglalni és a kiadókat ebben az irányban instruálni.

Végül azzal is teljesen egyetértek, amit a kulturális tevékenység gazdasági vonatkozásairól mond az új mechanizmussal kapcsolatban. Itt is azonban felmerül számomra egy meg nem oldott probléma. A sztálinizmus gazdaságelmélete minimumra igyekezett redukálni, még tiszta gazdasági téren is, az ún. tartalékokat. Ennek "elméleti" alapja a központi tervező bürokrácia csálhatatlanságának dogmája volt. Mennyire számolták ezt fel az új mechanizmusban, azt én nem tudom megítélni. De a könyvkereskedelemben van két nem kis fontosságú probléma. Az egyik, hogy bizonyos tudományos művek eladáhatóságának kérdése igen gyakran hosszú folyamat, még akkor is, ha a könyvnek a szakemberek és az érdeklődők körében sikere van. Nem egy világhírű filozófiai művet ismerek, amelynél évtizedekig tartott, amíg új kiadásra kerülhetett a sor. Ha most már, ami minálunk gyakran megtörténik, az ilyen tudományos műveket végeladásszerűen elkótyavetyélik,

komoly kár esik a tudomány igazi fejlődésében. A másik ilyen kérdés a klasszikusok kérdése. Klasszikusokat azért adunk ki, hogy azok állandóan, mindenki által bármikor megszerezhetően forgalomban legyenek. Én egyenesen objektív kártevésnek tekintem, ha a könyvvégeladások alkalmával a klasszikusokat is a kiárusítandó "tartalék" közé sorolják. Azt hiszem, ebben a kérdésben minden nehézség nélkül lehetne változást előidézni. Természetesen megvitatandó, mekkora legyen ezen a területen a jogos tartalék, mégpedig világos, hogy itt a különböző területek között erős differenciáció szükséges.

Ezek volnának megjegyzéseim az előadástervezethez. Azt hiszem, e megjegyzésekből is látja, hogy fővonalában ezt az előadást kulturpolitikailag hasznosnak tekintem.

Kommunista üdvözlettel

Lukács György

MTA FIL. INT.
Lukács György